

بررسی نقش

منافع حرام

در حکمت و بطلان معامله

تقریر درس های خارج فقه

آیه الله علی رضا اعرافی

تدوین، تحقیق و نگارش:

سید محمد حسین جلال زاده میبدی

سرشناسه: اعرافی، علیرضا، ۱۳۳۸ -
 عنوان و نام پدیدآور: بررسی نقش منافع حرام در صحت و بطلان معامله (نوع دوم
 مکاسب مجرمه)/علی رضا اعرافی؛ گردآورنده سید محمد حسین جلال زاده میبدی.
 مشخصات نشر: قم: مشهور، ۱۳۹۱.
 مشخصات ظاهری: ۳۴۴ ص.
 شابک: ۸۰۰۰۰ ریال: ۴-۳۱۷-۵۳۸-۹۶۴-۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۲۸.
 موضوع: ۱. معاملات (فقه). ۲. کسب و کار حرام
 شناسه افزوده: جلال زاده میبدی، سید محمد حسین، ۱۳۵۸ - گردآورنده
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ف ۴ ۶ الف / BP ۱۹۰
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۲۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۸۵۸۴۹

انتشارات مشهور

بررسی نقش منافع حرام در صحت و بطلان معامله

تألیف و نگارش: سید محمد حسین جلال زاده میبدی

ناشر: مشهور

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول / زمستان ۱۳۹۱

چاپ: طه علیه السلام

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

شابک: ۴ - ۳۱۷ - ۵۳۸ - ۹۶۴ - ۹۷۸

دفتر فروش:

انتشارات مشهور

- قم: خیابان ارم / پاساژ قدس / طبقه پایین / پلاک ۵ / تلفن: ۷۷۴۷۴۶۲ - ۷۷۴۶۸۰۶ - ۰۲۵۱
- دفتر مرکزی: خیابان سمیه / کوچه ۲۶ / پلاک ۸ / تلفن: ۷۸۳۸۹۱۱ - ۷۸۳۱۶۴۶ - ۰۲۵۱

فهرست

۱۴.....	تقریظ آیت الله اعرافی (حفظه الله)
۱۵.....	پیشگفتار
۱۷.....	مقدمه
۱۷.....	جایگاه مکاسب در طبقه‌بندی فقه
۱۸.....	پیشینه تدوین کتاب درباره تجارت و کسب
۲۱.....	اقسام مکاسب محرمه
۲۵.....	نوع دوم مکاسب محرمه
۲۵.....	تفاوت این قسم با نوع اول
۲۵.....	اقسام نوع دوم

فصل اول:

روایات منابع حرام

مسئله اول: خرید و فروش بت

۲۹.....	۱. کلیات بحث
۲۹.....	۱-۱. مفهوم شناسی
۳۰.....	۲-۱. پیشینه بحث
۳۱.....	۱-۳. ارزش اقتصادی مواد بتها
۳۱.....	۱-۴. انگیزه خرید و فروش
۳۱.....	۱-۵. عدم ملازمه بین حرمت و فساد
۳۲.....	۱-۶. عدم ابتدای حرمت بر قاعده حرمت اعانه بر اثم
۳۲.....	۱-۷. اقوال در مسئله
۳۲.....	۲. ادله حرمت و بطلان
۳۳.....	۲-۱. حکم مستقل عقل
۳۳.....	۲-۲. آیات قرآن کریم
۳۴.....	۲-۲-۱. آیه ۳۰ حج
۳۴.....	۲-۲-۲. آیه ۹۰ مائده
۳۶.....	۲-۲-۳. آیه ۵ مدثر
۳۸.....	۲-۲-۴. آیه ۲۹ نساء
۴۱.....	حاصل سخن در آیات

۴۱	۲-۲. روایات
۴۱	۲-۳-۱. روایت تحف العقول
۴۳	۲-۳-۲. نبوی ﷺ عامی مشهور
۴۵	۲-۳-۳. مرسله دعائم الاسلام
۴۹	۲-۴. سیره متشرعه کاشف از رأی معصوم ﷺ
۵۰	۲-۵. اجماع
۵۱	۲-۶. اولویت قطعیه مستفاد از موارد مشابه
۵۱	۲-۶-۱. اولویت مستفاد از ادله حرمت بیع مسکرات
۵۲	۲-۶-۲. اولویت مستفاد از ادله تحریم فروش چوب به سازنده صلیب
۵۳	ابراهیم بن هاشم ابو اسحاق قمی
۵۷	قاعده تعدیل سند
۶۵	۲-۶-۳. اولویت و فحوائی ادله وجوب شکستن بت‌ها
۶۶	۲-۶-۴. اولویت ادله حرمت و بطلان تکسب مغنیه
۶۶	حاصل کلام در ادله
۶۷	۳. صور بیع صنم
۶۷	۳-۱. نکات مقدماتی
۶۷	۳-۱-۱. انگیزه معامله
۶۷	۳-۱-۲. معیار حرمت و بطلان
۶۸	۳-۱-۳. معیار انحلال و صحت در بیع
۶۹	۳-۱-۴. جریان احکام مجسمه در بت
۶۹	۳-۱-۵. مبانی اختیار حکم
۶۹	۳-۱-۶. قاعده کلی در آلات معصیت
۷۰	۳-۲. صور شانزدهگانه خرید و فروش بت
۷۲	۳-۳. احکام اقسام شانزدهگانه
۷۴	۳-۴. بررسی و نقد کلام مرحوم ایروانی رحمه الله
۷۵	حاصل کلام در تکسب به بتها
	مسئله دوم: خرید و فروش نمادهای شرک و ضلال
۷۶	۱. کلیات
۷۶	۱-۱. پیشینه بحث
۷۷	۱-۲. مفهومی‌شناسی نماد
۷۷	۱-۳. ارتباط نماد و معبود
۷۷	۱-۴. شعائر
۷۸	۲. انواع نماد

۷۸.....	۳. حکم نمادها
۷۸.....	۳-۱. نمادها و شعائر شرک و بت پرستی
۷۹.....	۳-۲. نمادهای ملل و نحل باطل
۷۹.....	۳-۳. نمادهای فحشاء و گناه
۷۹.....	۳-۴. نمادهای آداب و رسوم مشرکان
۷۹.....	۴. فروعات
۷۹.....	۴-۱. صور داد و ستد نمادها
۸۰.....	۴-۲. معیار جواز تکسب به نمادها
۸۰.....	۴-۳. از بین بردن نمادهای باطل
۸۱.....	حاصل کلام در نمادها

مسئله سوم: خرید و فروش آلات قمار

۸۲.....	۱. کلیات
۸۲.....	۱-۱. پیشینه بحث
۸۲.....	۱-۲. انواع آلات قمار
۸۳.....	۱-۳. حرمت معامه با آلات قمار
۸۳.....	۱-۴. جایگاه این بحث در مکاسب محرمه
۸۳.....	۲. ادله حرمت و بطلان
۸۳.....	۲-۱. حکم مستقل عقل
۸۴.....	۲-۲. آیات قرآن
۸۴.....	۲-۲-۱. آیه ۹۰ مائده
۸۵.....	۲-۲-۲. آیه ۲۹ نساء
۸۶.....	۲-۲-۳. آیه ۳۰ حج
۸۸.....	۲-۲-۴. آیه ۵ مدثر
۸۹.....	جمع بندی نهایی در دلالت آیات
۸۹.....	۲-۳. روایات
۸۹.....	۲-۳-۱. روایت تحف العقول
۸۹.....	۲-۳-۲. روایت نبوی ﷺ
۹۰.....	۲-۴. اجماع
۹۰.....	۲-۵. اولویت و فحوای ادله در سایر موضوعات
۹۰.....	۲-۵-۱. فحوای ادله حرمت فروش چوب به سازنده صلیب و بت و فروش مسکرات
۹۱.....	۲-۵-۲. استفاده از اطلاق وجوب اتلاف آلات قمار
۹۱.....	حاصل سخن در ادله حرمت تکسب به آلات قمار

مسئله چهارم: خرید و فروش آلات لهو و لعب

۱. کلیات ۹۲
- ۱-۱. پیشینه بحث ۹۲
- ۱-۲. حکم ابزار و آلات معصیت ۹۳
۲. حکم تکسب به آلات لهو و لعب ۹۳
- ۲-۱. ادله حرمت تکلیفی ۹۴
- ۲-۲. حکم وضعی ۹۵
- حاصل سخن در آلات لهو و لعب ۹۵

مسئله پنجم: خرید و فروش ظروف طلا و نقره

۱. کلیات ۹۶
- ۱-۱. پیشینه بحث ۹۶
- ۱-۲. جایگاه فقهی مسئله ۹۶
۲. دلیل حرمت بطلان ۹۷
- ۲-۱. روایات نهی از اموال ذهب و فضه ۹۸
- ۲-۱-۱. روایات شیعه خوردن و آشامیدن ۹۸
- ۲-۱-۲. روایات حنفیه همه منافع ۱۰۰
۳. اقوال در حکم ظروف طلا و نقره ۱۰۲
- ۳-۱. حرمت خوردن و آشامیدن در این ظروف ۱۰۳
- ۳-۲. حرمت خوردن، آشامیدن و منافع رائج ۱۰۴
- ۳-۳. حرمت همه تصرفات ۱۰۴
- دو فرع فقهی ۱۰۶
- حاصل سخن در ظروف طلا و نقره ۱۰۶

مسئله ششم: خرید و فروش پول‌های تقلبی

۱. کلیات ۱۰۷
- ۱-۱. مفهوم شناسی ۱۰۷
- ۲-۲. جایگاه فقهی مسئله ۱۰۷
- ۲-۳. ارتباط این مسئله با مکاسب محرمه ۱۰۸
- ۲-۴. معیار ارزش پول ۱۰۸
- ۲-۵. تفاوت پول‌های قدیمی و جدید ۱۰۹
۲. انواع غش در پول ۱۰۹
- ۲-۱. پول‌های قدیمی ۱۰۹
- ۲-۲. پول‌های امروزی ۱۱۰
۳. حکم اقسام غش در پول ۱۱۰
- حاصل کلام در درهم مغشوشه ۱۱۱

فصل دوم:
قصد بهره برداری از منافع حرام
مسئله اول: اشتراط منفعت حرام

۱- کلیات بحث	۱۱۵
۱-۱- پیشینه بحث	۱۱۵
۱-۲- موضوع شناسی	۱۱۶
۱-۲-۱- انواع متعلق معامله	۱۱۶
۱-۲-۲- اقسام اشتراط	۱۱۶
۱-۲-۳- نقش شرط در ایجاد انگیزه	۱۱۶
۱-۲-۴- بررسی حکم تکلیفی و وضعی	۱۱۶
۱-۲-۵- عمومیت معاملات مورد بحث	۱۱۷
۱-۳- نظریات فقهی	۱۱۷
۲- ادله حرمت و بطلان	۱۱۷
۲-۱- مخالفت شرط با مقتضای عقل	۱۱۸
۲-۲- منافات شرط با مالیت	۱۲۱
۲-۳- اعانه بر اثم	۱۲۲
۲-۴- حرمت الزام بر معصیت	۱۲۳
۲-۵- روایت جابر (صابر)	۱۲۳
۲-۶- سایر ادله	۱۲۸
حاصل کلام در مسئله اول	۱۲۸

مسئله دوم: شأنیت استفاده حرام از میبع

۱- کلیات	۱۲۹
۱-۱- پیشینه بحث	۱۲۹
۱-۲- تحریر محل نزاع	۱۳۰
۱-۲-۱- تفاوت این مبحث با مسئله سابق	۱۳۰
۱-۲-۲- اقسام وصف	۱۳۱
۱-۲-۳- دخالت شروط و اوصاف در مالیت میبع	۱۳۱
۲- صور مسئله	۱۳۲
۳- ادله حرمت و بطلان صورت اول	۱۳۳
۳-۱- مقتضای قواعد و عمومات	۱۳۳
۳-۱-۱- بطلان	۱۳۴
۳-۱-۲- صحت	۱۳۴

۱۳۶		حاصل سخن در مقتضای قواعد
۱۳۶		۳-۲. مقتضای روایات خاصه
۱۴۳		جمعبندی مفاد روایات خاصه
۱۴۳		اخبار معارض
۱۴۴		بررسی اعتبار مراسلات مرحوم صدوق رحمته الله
۱۵۱		تعارض بین دو طایفه اخبار
۱۵۱		راههای حل تعارض
۱۵۲		جمعبندی حکم صورت اول
۱۵۲		۴. فروعات
۱۵۲		۴-۱. حکم سایر صور
۱۵۳		۴-۱-۱. بطلان صورت اول و هفتم
۱۵۳		۴-۱-۲. بطلان صورت اول، دوم و هفتم
۱۵۳		۴-۱-۳. بطلان تمام صور
۱۵۴		۴-۲. جریان حکم در مالک کالامای دارای ویژگی مذکور
۱۵۵		حاصل کلام در مسئله دوم
		مسئله سوم. مقصد بودن منافع حرام
۱۵۶		۱. کلیات
۱۵۶		۱-۱. موضوع شناسی مسئله
۱۵۷		۱-۲. اقوال در مسئله
۱۵۸		ادله حرمت
۱۵۸		الف. حکم عقل
۱۵۸		ب. قاعده حرمت اعانه بر اثم
۱۵۸		کلیاتی درباره قاعده
۱۵۸		۱- پیشینه استناد به قاعده
۱۶۰		۲. اهمیت و جایگاه قاعده
۱۶۱		۳. نظریات فقها درباره قاعده
۱۶۱		ادله قاعده
۱۶۱		۱. حکم عقل به قبح اعانه بر اثم
۱۶۵		۲. قرآن کریم، آیه دوم سوره مائده
۱۶۶		دوازده فصل درباره آیه
۱۹۵		۳. فحوی و مناط سه دسته از روایات
۱۹۵		۳-۱. الغای خصوصیت از روایات تحریم اعانه بر ساخت شراب

۱۹۸	حاصل کلام در این روایات
۱۹۸	روایات معارض
۲۰۳	نظریات فقها درباره روایات بطائنی
۲۰۵	حاصل سخن در روایات معارض
۲۰۵	اقوال در مورد روایات معارض
۲۰۷	۱. دلایل توقف یا ترجیح ادله مانعه
۲۲۱	۲. دلایل ترجیح اخبار مجوزه
۲۲۳	وجوه جمع بین این دو طایفه از اخبار
۲۲۷	حاصل سخن در روایات معارض
۲۲۸	۲-۳. الغای خصوصیت از روایات حرمت اعانه ظالمان
۲۴۷	۳-۳. فحوی روایات وجوب نهی از منکر
۲۵۰	حاصل سخن در سه دسته روایات
۲۵۰	جمع‌بندی اخبار حرمت اعانه و روایات معارض
۲۵۱	جمع‌بندی ادله حرمت اعانه بر اثم
۲۵۱	صدق عنوان اعانه بر مسئله
۲۵۲	ج- فحوی و الغای خصوصیت از روایات حرمت ظلم و خمر
۲۵۲	د- اجماع
۲۵۲	جمع‌بندی ادله مسئله
۲۵۳	حکم وضعی مسئله
۲۵۳	حاصل کلام در مسئله سوم

فصل سوم: داد و ستد با دشمنان اسلام

۲۵۷	کلیات
۲۵۷	الف- بررسی جایگاه فقهی
۲۵۹	ب- عمومیت فصل سوم
۲۵۹	ج- صور مسئله
۲۶۰	د- ساختار فصل سوم

مسئله اول: فروش جنگ افزار

۲۶۱	۱- کلیات
۲۶۱	۱-۱. پیشینه بحث
۲۶۲	۱-۲. مفهوم شناسی
۲۶۲	۱-۲-۱. مفهوم سلاح
۲۶۳	۱-۲-۲. مفهوم واژه مبیانه

۲۶۳	۲-۳-۱ مفهوم لغوی و اصطلاحی شرک
۲۶۵	۱-۳. نظریات فقها
۲۶۷	۲. ادله حرمت (روایات خاصه)
۲۶۷	۲-۱. روایت مانعه (صحیحہ علی بن جعفر علیه السلام)
۲۶۹	۲-۲. روایت مجوزه (ابوالقاسم صیقل)
۲۷۲	۲-۳. روایات مفصله
۲۷۲	۲-۳-۱. صحیحہ ابوبکر حضرمی
۲۷۳	تشخیص اشتراک به وسیله راوی
۲۷۴	توثیق روات بلا واسطه سه راوی بزرگ
۲۷۸	۲-۳-۲. صحیحہ هند سراج
۲۷۹	۲-۳-۳. صحیحہ سراج
۲۸۱	۲-۳-۴. نصبت پیامبر صلی الله علیه و آله به امیر مؤمنان علیه السلام
۲۸۲	جمع بنای روایات
۲۸۳	۲-۴. تعارض اخبار و راه حل آن
۲۸۶	۳. فروعات
۲۸۶	۳-۱. محدوده دلالت روایات
۲۸۶	۳-۲. دایره شمول سلاح
۲۸۷	۳-۳. شمول روایات نسبت به آلات دفاعی
۲۸۸	۳-۴. شمول قطعات و لوازم سلاح
۲۸۹	۳-۵. عدم انحصار حق تولید و فروش سلاح به حکومت
۲۸۹	۳-۶. شمول گروه‌های محارب، قطاع طریق و...
۲۸۹	۳-۷. عدم تفاوت بین انواع معاملات
۲۹۰	۳-۸. اناطه حرمت انشای عقد به تسلیم مبیع
۲۹۱	۴. حکم وضعی بیع سلاح به دشمنان اسلام
۲۹۱	حاصل کلام در مسئله
	مسئله دوم: فروش غیر جنگ افزار
۲۹۲	ادله حرمت معامله با کفار
۲۹۳	۱. قاعده نفی سیل
۲۹۳	۱-۱. کلیات
۲۹۳	۱-۱-۱. مفهوم شناسی
۲۹۳	۱-۱-۲. پیشینه بحث
۲۹۴	۱-۱-۳. جایگاه فقهی قاعده
۲۹۴	۱-۲. ادله قاعده

۲۹۴	۱-۲-۱. آیه ۱۴۱ سوره نساء
۳۰۱	۱-۲-۲. روایات
۳۰۲	۱-۲-۳. اجماع
۳۰۲	۱-۲-۴. مخالفت سیطره کفار با روح شریعت (مناسبت حکم و موضوع)
۳۰۳	۱-۲-۵. مخالفت سیطره کفار با ادله وجوب تعظیم شعائر
۳۰۳	جمع‌بندی ادله قاعده نفی سبیل
۳۰۳	۲. قاعده عزت جامعه اسلامی
۳۰۴	۲-۱. ادله قاعده
۳۰۴	۲-۱-۱. آیه ۸ سوره منافقون
۳۱۰	۲-۱-۲. روایات عزت اسلامی
۳۱۲	۲-۱-۳. آیه ۴۰ توبه
۳۱۴	۲-۱-۴. آیه ۵۴ مائده
۳۱۵	۲-۱-۵. آیه ۲۹ فتح
۳۱۶	۲-۱-۶. آیه ۱۵ انفجار
۳۱۶	۲-۱-۷. آیه ۶۰ انفجار
۳۲۲	۲-۱-۸. حکم مستعمل
۳۲۲	۲-۱-۹. سیره
۳۲۲	۲-۱-۱۰. اجماع
۳۲۲	حاصل سخن در این قاعده
۳۲۳	تقریب استدلال به قاعده
۳۲۳	چند نکته درباره دو آیه نفی سبیل و عزت
۳۲۴	۳. قاعده اضلال (ترویج کفر و ضلال)
۳۲۵	۴. قاعده اعانه بر اثم
۳۲۶	۵. عنوان حاکم شرایط جنگ با کفار
۳۲۶	حاصل کلام در معاملات غیر تسلیحاتی
۳۲۶	حکم وضعی معامله غیر تسلیحاتی با کفار
۳۲۷	معامله غیر تسلیحاتی با شیعیان معاند و مخالفین
۳۲۸	منابع، مأخذ و مراجع

تقریظ آیت الله اعرافی (حفظه الله)

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پیش رو تحقیق و تقریری است از مبحث نوع دوم از مکاسب محرمة که در سالهای ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ در حوزة علمیه در جمع فاخر گروهی از فضلاء ارجمند ارائه شده است؛ فاضل گرانمایه جناب حجة الاسلام آقای سید محمد حسین جلال زاده حفظه المولی با شور و شوق و آمادگی، در این بحث حضور فعال داشتند و در این نوشتار به تقریر برخی از آن مباحث پرداخته‌اند و به تامل الهی به خوبی و شایستگی در این کار موفق بوده‌اند؛ اینجانب ضمن سپاس‌گزاری از ایشان، آینده درخشان‌تر و توفیقات فزون‌تر وی را از حضرت ربوبی درخواست می‌نمایم.

والله من وراء القصد و هو ولی التوفیق

علی رضا اعرافی ۱۳۹۱/۱۱/۲۷

پیشگفتار

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسوله الامين و خاتم النبيين ابي القاسم محمد بن عبدالله و آله الطيبين الطاهرين المعصومين المنتجبين حجج الله على الخلق اجمعين و اللعنة الدائمة على اعدائهم اجمعين من الآن الى قيام يوم الدين.

دفتري كه پيش روست، تقرير يازده مسئله فقه در مباحث درس خارج فقه آية الله على رضا اعرافي است. اين مباحث در طی هفت ماه - اردیبهشت و خرداد ۱۳۸۵ و مهر تا اسفند ۱۳۸۶ - و درباره بخشی از محاسن محرمه و در قالب ۶۴ جلسه، توسط معظم له ارائه شده است.

شیوه تدوین این مجموعه: مطالب ارائه شده در کلاس، پس از حذف مکررات و گنجاندن استدراکات استاد و پس از مراجعه به منابع نخستین و دانشنامه‌های بزرگ فقهی، ادله و فروع جدید فقهی، آرای رجالی، لغوی و تفسیری، اختلاف نسخ و... در جلساتی که در منزل استاد برگزار می‌شد به رؤیت ایشان می‌رسید و نظرات استاد درباره آن مباحث به مطالب کتاب ضمیمه می‌شد. مطالب گردآوری شده بارها مورد نقد و بررسی قرار گرفته و در پاییز ۱۳۸۹ نخستین نسخه آن آماده چاپ گردیده و از نسخه قبل از انتشار آن در نمایشگاهی - که همزمان

با سفر رهبر معظم انقلاب اسلامی مدظله به شهر مقدس قم بر گزار شده بود- پرده برداری شد؛ اما به دلایلی این نسخه به چاپ نهایی نرسید و در تلاشی مجدد، بر حجم مطالب کتاب افزوده گردید.

نگارنده در این مجموعه سعی کرده تا مباحث ارائه شده با آرای اصولی، فقهی و رجالی استاد منطبق باشد. محسنات این مجموعه از آن استاد و کاستی‌های آن، محصول قلم قاصر گردآورنده است. به این امید که این مجموعه نقش مؤثری در نشر علم و نظرات سازنده آن استاد فرزانه، داشته باشد.

و السلام علی من اتبع الهدی

سید محمد حسین جلال زاده میبدی

شهر محرم - پنج شنبه ۷ دی ماه ۱۳۹۱ خورشیدی ۱۳ صفر المظفر ۱۴۳۳ هـ ق

www.ketab.ir